

Дослідження аудиторії

В. М. Владимиров

УДК 070

Інтерпретація у сфері масової комунікації

Сучасні теоретичні доробки, у тому числі за кордоном, впритул підводять журналістику до її визнання сферою масового розуміння й масової інтерпретації.

The modern theoretic works, including ones, published in abroad, lead journalism to considering meaning it as a sphere of mass comprehension and mass interpretation.

Проблема розуміння, віднедавна поставлена як проблема не тільки індивідуальної, а й масової свідомості, включає в себе проблему інтерпретації. Більше того, остання є одним з її основних складників. Поль Рікер, один з найвідоміших сучасних спеціалістів у цій галузі, висловився з цього приводу: "Слово "герменевтика" означає не що інше, як послідовне здійснення інтерпретації" [9, 3]. Розвиваючи цю думку, дійдемо висновку, що й масова комунікація як спосіб існування масової свідомості має своїм підґрунтям масову ж інтерпретацію, яка, однак, здійснюється через інтерпретацію суто індивідуальну.

Таке протиставлення індивідуального й масового в єдиному процесі їхнього співіснування насправді пов'язане набагато більш складними, аніж якісні, відмінностями.

Авторитетний російський філософ О. Ф. Лосєв висловився з цього приводу категорично: "Особистісним сприйняттям просякнутий буквально будь-який найменший акт нашої свідомості" [4, 76].

Обмежений обсяг статті не дає можливості детально дослідити історію розвитку філософської думки щодо змісту поняття "інтерпретація" та її місця у процесі розуміння. Маємо тільки нагадати, що вже Арістотелем було визнано інтерпретацією все, що виходить з людських вуст. Ернесті Аст, засновник класичної герменевтики Шлейєрмахер, Штейнталь, який першим поставив питання про структуру інтерпретації, І. Дройзен та інші вносили в свої доробки й

множили як знання, так і сумніви. Бернгейм зосередивсі на її джерелах. В. Дільтей, Г.-Г. Гадамер, Г. Г. Шпет дали широке історичне полотно руху думки щодо герменевтики взагалі та, зокрема, інтерпретації. П. Рікер прочинив двері розуміння й інтерпретації у соціальний світ, М. Гайдеггер спробував подолати індивідуальність, спираючись на саму індивідуальність: він віддзеркалив драматизм пошуків подолання приреченості індивідуума на індивідуалізм, але шукав вихід не в іншому індивіді, а в бутті того, хто шукає виходу.

Якщо підсумувати результати їхніх пошуків, можна зазначити, що існують дві головні точки зору на те, чим є інтерпретація.

Перша: інтерпретація – це висвітлення, виявлення іншого, прихованого змісту.

Друга: вона – усвідомлення суб'єктом важливого для нього фрагмента суті речі, викладеної у тексті.

Власне, їх можна об'єднати, скажімо, у такий спосіб: **інтерпретація – це трактування кожним змісту тексту**, в тому числі й прихованого.

Серед слов'янських філософських шкіл польська зробила вагомий внесок у дослідження інтерпретації. Варта уваги глибока й змістовна дискусія з проблем герменевтики у журналі "Філософський огляд" ("Przegląd filozoficzny" – Nowa Seria, 1999. R. VII, № 3 (23), що зайняла цілий номер, перша частина якого присвячена проблематиці розуміння, друга – інтерпретації. Наскільки глибоко й

оригінально автори ставляться до обговорюваного матеріалу, свідчить публікація Марєка В. Бєлєцького "Розуміння нейронних мереж" [11, 225-233], де автор наближається до усвідомлення матеріальних, біологічних основ ідеального процесу розуміння.

Велику увагу з'ясуванню того, чим є інтерпретація, приділив Вацлав Хриневич. Книга "Герменевтика в діалозі" цікава для нас саме тим, що долає індивідуалізм інтерпретації, виводить його на рівні, вищі від "Я".

З позицій межконфесійної дискусії автор робить такі концептуальні зауваження: "Текст потребує людини, яка може його інтерпретувати, однак вона ніколи не є пасивним суб'єктом. Інтерпретація має творчий характер. Вона вносить щось нове. Вона є розумінням, що відбувається, переходить через особистість конкретної людини, яка живе й мислить у певному місці й часі. Вона ніколи не буває ідентичною. Кожен мислить певним неповторним чином. Процес інтерпретації має своє глибоке психологічне підґрунтя. Кожна інтерпретація має в собі щось від інтерполяції (додавання до тексту. – В. В.). Розуміння не є звичайним актом переписування тексту наново" [10, 24].

Цікавими є думки М. Бахтіна (щодо "проблеми взаємного розуміння" [14, 215]) і О. Лосєва та Г.-Г. Гадамера з його "діалогічною моделлю герменевтики" [12], більше того, розуміння свободи інтерпретації як частини власне свободи, чим переймалися А. Россо та Л. Парейсон [13] – у викладенні польського філософа.

Плідно (й саме в цікавому для нас напрямі) працює Ян Лисек. Зокрема, розгортаючи широку палітру сучасних філософських учень, він зауважує щодо проблеми осягнення предмета інтерпретації: "Герменевтика М. Гайдеггера має два значення. В основному значенні – це герменевтика Дазайн (буття людини тут-і-зараз. – В. В.), або спеціальний метод описування Дазайн, при цьому Дазайн є щось (текст, ситуація), що підлягає інтерпретації" [15, 36].

Це бачення інтерпретації від читача, від його тут-і-зараз-буття, але також, і навіть пе-

ред тим, – від того, хто надає інформацію, зокрема від журналіста.

"У другому значенні, – веде далі Я. Лисек, – герменевтика М. Гайдеггера – це безупинна інтерпретація навколишнього світу, оточення та себе самого, хто діє у цьому світі. Її метою є надання основних суспільних правил спонтанної інтерпретації світу через Дазайн. Це стає можливим завдяки аналізу розуміння, якщо цим поняттям означити тут первинну, основну й спонтанну інтерпретацію світу, яка належить до суті Дазайн. Йдеться про визначення джерела та тла всякої інтерпретації та всякого запитання" [15, 36-37].

Але чому не універсальну, не загальну, а тільки первинну? Чому спонтанну, а не свідому, глибинну, яка вміщує у собі досвід людства? Якраз філософія тут-і-зараз ставить ці межі, які сам М. Гайдеггер, а за ним і Я. Лисек не можуть потім здолати.

В усякому разі, вже ці приклади переконують, що польська школа герменевтики, як і польська школа теорії масової комунікації, тяжіє до західноєвропейських та американських філософських напрацювань й від них відштовхується у власних пошуках.

Однак (і саме тому) вона перебирає на себе й нездоланність певних проблем та притягує до себе й відповідні заперечення, зокрема на теренах такого надзвичайно важливого для герменевтики питання, яким є інтерпретація, та такого ключового у справі масової комунікації питання, як інтерпретація дійсності з боку журналіста та інтерпретація журналістського твору аудиторією.

Розглянемо окремих їх блок, що міститься у виданій в Польщі англійською мовою, тобто розрахованій на західну аудиторію, книзі "Інтерпретація у гуманістичних науках" [1].

Попри всі успіхи авторів цієї збірки наукових праць, зосередимось на висловлюваннях, які вимагають з'ясування.

Так, не викликає заперечень така думка одного з авторів збірки Т. Буксинського: "Теорія інтерпретації не може бути ідентифікована (прирівнена, ототожнена. – В. В.) з герменевтикою. Проблеми інтерпретації сягають далі... Інтерпретація присутня у багатьох

філософських вченнях та у науково-дослідній практиці. Певні дослідницькі програми можуть бути трактовані як помітні (окремі) теорії інтерпретації" [1, 5]. Це відкриває можливості для розвитку теорії інтерпретації в бік масової свідомості, створення теорії масової інтерпретації як складової частини, з одного боку, масової свідомості, а з іншого – масової комунікації.

Але щодо головного питання – чим є теорія розуміння – Т. Буксинський висловився так: "Завдяки Гайдеггеру та Гадамеру герменевтика у ХХ ст. стала не лише певним методом пізнання, а й також способом людського існування у світі" [1, 5].

Ні, з цим погодитися не можна: вона такою завжди була, просто ці два автора першими ясно й чітко написали про це.

"Людське буття, – читаємо далі, – триває у інтерпретації існування, тобто у наданні значень світові" [1, 5].

Таким чином, інтерпретацію автор прирівнює до надання значень. Однак світ не потребує надання йому значень, він їх уже має.

Важко погодитися й з такою думкою цього автора: "Сучасна герменевтика у формах, даних їй Гайдеггером та Гадамером, має характер філософської доктрини (навіть якщо й так, то доктрини, без якої не обходяться інші філософські доктрини. – В. В.). Вона має справу з аналізом умов розуміння людського існування взагалі, з одного боку, та відкриває специфічні умови розуміння певних продуктів діяльності людини, таких, як твори мистецтва та літератури, з іншого" [1, 7].

Тут немає розуміння світу як такого – не "людського існування", а світу, в якому це існування відбувається, – і це не може бути зведено під формули "з одного боку" та "з другого боку". Це тільки "з одного боку" світ здається нам таким, а насправді він не "здається", а він об'єктивно "є", він тільки даний нам у суб'єктивних відчуттях. Якщо цього у герменевтиці не побачити, тоді вона справді існує як одна з філософських доктрин або й "всього-на-всього" методологія, і навіть не універсальна, а "одна з...". Але тоді й розуміння втрачає свою універ-

сальність (що неприпустиме, бо воно, взагалі, є запорукою універсальності перцепції й, далі, епістемології).

Насправді ж, якщо бачити світ таким, яким він є (а не, за Т. Буксинським, як умови існування людини) – герменевтика виступає як єдина (а отже, і універсальна, і незамінна) ланка, що поєднує світ – і знання про світ, буття – й його відбиток у свідомості. Слово "поєднує" означає дуже багато, і саме герменевтика здійснює цей зв'язок, гармонізує і оптимізує його. У разі розуміння (а воно відбувається щомиті на межі вже-знання та ще-незнання) вона примирює світ і людину в ньому, знімає через свою методологію протиставлення світу назовні людини та світу всередині людини. Це відбувається через здійснення актів зрозуміння та інтерпретації, тобто через певні шлюзи, що поступово впускають зовнішній світ у внутрішній світ людини, щоб потім він міг вийти назовні в озброєнні нового, більш дієвого знання цього зовнішнього світу, й повторити на новому обертові спіралі діалектики входження нового розуміння у світ та світу в нове розуміння. Дифузія світу й знання – так можна назвати здійснення герменевтичного феномену.

Розуміння вже є дією, діяльністю, так само, як воно є результатом дії й передумовою подальших дій. Отже, настання розуміння вже означає перевірку (але її найперший етап) знання на істинність.

Верифікація відбувається через принципове подолання одноразовості розуміння. Треба переконатися у правильності розуміння – і це можна зробити одній особі, кілька разів повторивши дію й її розуміння, або кільком особам, одноразово повторивши дію й отримавши те саме розуміння.

Тому чим масовішим буде здійснення герменевтичного феномену, тим ближче до істини стане розуміння, тим менше простору для облуди залишається у дифузійному просторі взаємообміну інформацією буття й свідомості, тобто розуміння людством світу навколо себе, у собі та себе у світі.

Вимагає коментарю й такий вислів цього автора: "Досі не винайдено методології інтерпре-

тації, деякі сучасні автори стають на точку зору зменшення процесів інтерпретації у соціальних та гуманістичних науках до процесів пояснення (відповідно до моделі Хемпеля або до моделі раціональної дії" [1, 7–8].

Пояснення – інтерперсональне, а інтерпретація відбувається в розумовій діяльності однієї людини. Але не тільки в ній. Хоч раціональне не можна відкинути, але в інтерпретації бере участь не тільки "раціо", а вся людина, тобто її емоції, аксіологія, досвід, інтуїція. Ось що про це він веде далі:

"Ми переконані, що інтерпретація є іманентною частиною досліджень усіх наук (ні, треба підходити ще ширше – і побуту, і дій, усього людського буття, а не тільки наук. – В. В.) ...Вона супроводжує процеси відкриття, пояснення та уточнення... Вона не вплутана у інші пошукові процеси, а посідає порівняно самостійне місце в діях та процедурах... Інтерпретація виникає, коли ми стикаємося з неясністю, непевністю, двозначністю, невизначеністю, багатозначністю" [1, 8].

Але є незаперечним те, що ми завжди стикаємося з ними, просто інколи вони мають значення, навіть велике чи вирішальне, а інколи їх можна не брати до уваги. І ще: автор не дає структури "ми", а це неприпустима помилка, особливо у контексті нашого дослідження. Ми – це всі, отже, весь можливий спектр людських особистостей, в разі потреби приведений до певного "середнього загальнолюдського", в цьому "ми" Т. Буксинського немає ані "я", ані груп, в які природно збігаються "я" у прагненні скласти "ми" перед очима дослідника.

"Інтерпретація, – читаємо далі, – це процес з'ясування визначень та значень (designates and meanings). Це процес утвердження значень (expounding meanings) та повідомлень, що містяться у лінгвістичних та позалінгвістичних фактах, й набуття нової інформації" [1, 8].

Звідки ж має відбутися набуття нової інформації? Автор не з'ясовує цього дуже важливого для журналістики питання, а причина – саме неувага до попередніх нез'ясованих питань, зокрема щодо місця герменевтики у протистоянні буття й свідомості.

Отже, інтерпретація повинна мати власні джерела живлення.

Певна річ, без них вона не просуне вперед усієї справи розуміння. Вона, власне, й є підключенням до герменевтичної справи одного-єдиного джерела – особи того, хто прагне зрозуміти. Його мети, досвіду, аксіологічних настанов, інтуїції, усього того, що складає його особистість, і навіть того, чого у ній бракує.

Що ж відбувається у сфері масового спілкування? Безліч особистостей, безліч інтерпретацій, безліч розумінь, безліч шляхів до розуміння істини. Перекладаючи цю думку на мову Гадамера, сформулюємо: є істина і є безліч методів оволодіння нею.

Далі запитання до автора поглиблюються: "Інтуїція у науці може бути охарактеризована як спроба зробити речі недвозначними, тобто встановити з багатьох можливих одне розуміння інтерпретованих фактів... з багатьох співдіючих (competitive) інтерпретацій цих фактів усі вони є облудними або однобічно упередженими за одним винятком" [1, 8].

Якщо читач сподівається, що автор підвів нас до ідеї Бога як єдино істинного джерела інтерпретації, його чекає розчарування. У Т. Буксинського йдеться про те, що всі шляхи людської інтерпретації облудні, окрім одного – істинного шляху до істини. Ось зразок того, до яких помилок призводять замкненість інтерпретації у лінійності "Я-Ти", нездатність вийти принаймні у площинні виміри розуміння "Я-Ти-Він", не кажучи вже про об'ємні "Я-Всі", притаманні сфері масової свідомості й масового розуміння! Ставлячись до істини належним чином (наприклад, у гадамерівському розумінні, тобто визнаючи нескінченність шляху й ступенів наближення до неї), ми не можемо відкинути думку про неповторність індивідуального шляху наближення до неї.

Справа у тому, що, поза участю Бога, у такій суто людській справі, як розуміння, усі можливі інтерпретації можуть бути правильним, так само, як усі вони можуть бути й облудними. Немає єдино правильної інтерпретації, і це лише тому, що кожна людина неповторна, у кожній своя інтерпретація, свій власний шлях до істини.

Визнання чиєїсь інтерпретації як єдино правильної – надзвичайно ризикована справа, особливо якщо це робиться апріорно, як у тоталітарно організованих суспільствах. Наприклад, школярі у гітлерівській Німеччині та підкорених нею країнах мусили писати твори про неминучість перемоги цієї країни у війні. Так само неминучим визнавався крах капіталізму, але вже у країнах, підконтрольних сталінському режимові.

Історичні уроки облудності "єдино правильної" інтерпретації мають герменевтичні коріння саме у визнанні можливості чогось "єдино правильного", тоді як виходити треба з того, що насправді єдино правильною може бути кожна інтерпретація кожної людини, однак, лише для цієї людини й лише за цих умов. Уже у вимірі "Я – Ти" наявні дві інтерпретації з обговорюваного питання, бо інакше немає про що говорити й треба міняти тему розмови. Кінцевою метою спілкування якраз і є з'ясування цієї відмінності та, можливо, подолання її. Вимір "Я – Всі", або, за варіантом соціолога з Ягеллонського університету (Краків, Польща) З. Ненці [17, 114], "Я – Ти – Решта", виводить філософів та лінгвістів з цієї безвиході на простір, де, власне, й відбувається інтерпретація як така у її повномасштабному розгортанні.

Її головна відмінність – вона виражена не на досвіді окремої людини, який є неминуче обмеженим та, у більшій чи меншій мірі (саме через його обмеженість) містить у собі облуду. Вона виникає з досвіду людства, й це долає обмеженість "у часі" й "у просторі": у глибині власної історії й в об'ємі актуально існуючої масової свідомості.

І ще одне зауваження з цього приводу. Чомусь класики герменевтики (як і комунікації) виходять з припущення, що у спілкуванні обидва учасники шукають істину. Ні, в ній завжди присутні й щирі помилки, і бажання обдурити свого співрозмовника. Обдурити одну людину легко, але чим більше людей спробує хтось ввести у оману, тим важче це зробити. Не можна довго обманювати цілий народ – про це свідчить перебіг усієї історії, зокрема історії ХХ століття. Продовжимо цю відому істину: неможливо обманути ціле людство.

Саме так і долається суперечність між інтерпретацією істинною та облудною. Так робиться дійсний крок до розуміння як такого. І, вочевидь, роль преси у цій справі неможливо переоцінити: саме вона надає масового виміру індивідуальним інтерпретаціям, виставляє їх на суд масової аудиторії і тим самим випробовує на істинність чи облудність у контексті масових інтерсуб'єктних стосунків.

На жаль, частина тверджень цього автора не придатна до використання в журналістиці. Одне з них: "Інтерпретація джерела є перекладом мови джерела на мову історика, у сучасну термінологію" [1, 16].

Але інтерпретація – одне, а переклад – зовсім інше. У журналістиці такого перекладу взагалі не може бути, тут вся термінологія сучасна, хіба що вживатимуться різні лінгвістичні стилі. Тоді текст виступає як переклад з езопівської чи технізованої мови політиків, бізнесменів, учених тощо на загальнозрозумілу сучасну мову. І тут, як і в кожній переробці змісту, є можливість здійснити інтерпретацію, у тому числі й облудну. Інтерпретація завжди має місце при переробці тексту. Більше того, навіть якщо ніякої переробки не було, а текст просто перейшов від одного суб'єкта до іншого – вже відбулася інтерпретація суті справи спочатку першим суб'єктом, який говорив, а потім другим, який розумів.

Навпаки, інша частина думок Т. Буксинського має для журналістів надзвичайно важливе значення. Серед них – введення у процес інтерпретації постаті референта. "Інтерпретація означень висловлень, особливо наданих імен, також включає проблему існування перекладачів (референтів) цих імен. Вони з'єднані нероздільно" [1, 17].

Саме у процесах референтування, передавання, посередництва й містяться провідні проблеми журналістики, яка вся є величезним референтом. Російський філософ М. С. Каган, автор теорії спілкування, називав його знаряддям: "Знаряддя є об'єкт, продукт – об'єкт третього роду" [18, 89]. Ми наполягаємо, що журналіст є особливий суб'єкт, медіа-суб'єкт, суб'єкт з ознаками як інструмента, так і зна-

ряддя, й найвпливовішим у цьому визначенні є саме здатність журналіста адекватно інтерпретувати.

Дві базові ситуації виділяє при цьому Т. Буксинський: або ми знаємо референта й довіряємо йому, або – ні.

Інтерпретація відбувається у внутрішньому світові людини. Але вона має значення, тільки якщо її випущено у зовнішній світ, у світ комунікації.

"Фундаментальним принципом інтерпретації референцій джерел висловлювань є принцип тотожності" [1, 20].

Вочевидь, наголошує автор, цей принцип не може бути застосований механічно, його використання не гарантує автоматично нових результатів. На практиці він завжди має бути конкретизований та застосований у зв'язку з іншими принципами й методами [1, 21]. І тому він пропонує ряд інших методів інтерпретації, кожен з яких може бути корисним для інтерпретації у журналістиці: принцип хронологічних методів інтерпретацій – як просте продовження принципу тотожності – для далеко віднесених у часі подій, ретроспективний метод, метод контрасту, географічний метод [1, 22–25].

Т. Буксинський проголошує правильність принципу встановлення значень висловів на підставі їхніх змістів, загальноновживаний як у науці, так і у повсякденному житті [1, 26–36].

До найбільш цінного висновку Т. Буксинського слід віднести такий: "Ми повинні встановити, що автор хотів сказати, що він був у змозі сказати, що він хотів цим сказати й що він міг сказати в ситуації, у якій він писав" [1, 36].

Зрештою, ці міркування приводять автора до з'ясування виняткової важливості контексту інтерпретації. "Ми маємо виділити контекстуальні принципи інтерпретацій посилення (references). Контекст, подібно до сенсу, відіграє фундаментальну роль у визначенні передавання всіх висловлень" [1, 38]. Є контекст зовнішній, його завжди мають на увазі інтерпретатори, є два контексти внутрішні – того, хто говорить, і того, хто сприймає.

Співвідношення цих контекстів є проблемою форми перебігу діалогової інтерпре-

тації. Перехід до неї переводить розмову про інтерпретацію в сфері інтерсуб'єктних та суб'єкт-об'єктних відносин.

І тут не можна обійтися без детального вивчення обігу інтерпретації між цими крайніми, полярними позиціями у процесі комунікації. Міркування українського вченого А. М. Єрмоленка про суб'єкт-косуб'єктні відносини особливо цікаві у плані пошуків відтінків суб'єкт-об'єктних та інтерсуб'єктних відносин, їхніх проміжних станів.

Косуб'єктність можна трактувати як "також-суб'єктність", або як бачення (визнання) іншого суб'єктом. Так інструмент є "також-об'єктом", завдання якого – впливати (набуваючи при цьому рис суб'єктності) на інший, справжній, повноцінний, кінцевий або наступний об'єкт. Кат – не вбивця, а знаряддя в руках правосуддя, але для засудженого на смерть саме він є тим, хто позбавляє його життя.

Однак косуб'єктність вступає певною мірою в суперечності з самою ідеєю суб'єктності. Вона не може бути надана "від когось", вона завжди дорівнює самій собі, є рівною будь-якій іншій суб'єктності, без префікса "ко-". Косуб'єктність же трохи об'єктна, бо вона надається іншим суб'єктом, який з власної ласки згодився вважати вас рівним собі. Але людина завжди є суб'єктом вже тому, що вона існує.

Інша справа – медіа-суб'єкт (за терміном Т. Буксинського – референт). По-перше, це термін, як ми вже наголошували раніше, не з філософії, а з журналістики. Медіа-суб'єкт може розглядатися як окремий випадок косуб'єктності, випадок її втілення, в разі, якщо журналіста хтось розглядає як повноцінного учасника обміну інформацією, а не як виконавця волі засновника, видавця тощо.

Але косуб'єктність – термін філософський, і це дозволяє ввести медіа-суб'єктність у межі саме косуб'єктності як її окремий випадок або "заземлення" в журналістиці. Косуб'єктність з домішкою кооб'єктності ("інструментності") зі зменшеним рівнем суб'єктності (з власної волі й на окремий проміжок часу та для даної ситуації) й є становищем журналіста на ділі.

Формула "суб'єкт-косуб'єктні відносини" описує певний стан людських відносин, але це не відносини інтерсуб'єктні у повному їх розумінні.

Звідси випливає ще одна ситуація, що також має місце в діапазоні від суб'єкта до об'єкта – добровільне (і в цьому сенсі суб'єктне) позбавлення себе суб'єктної ролі, свідоме й активне наполягання на власній об'єктності. Тоді інтерсуб'єктні відносини набувають небаченого вигляду: вони перестають бути самими собою внаслідок свого послідовного здійснення.

Однак не можна не погодитися, що саме такий тип відносин і є найпоширенішим у людській комунікації, зокрема – масовій.

Наприклад, суб'єкт – молодий солдат – свідомо підкоряється волі офіцерів. Набувши життєвого й професійного досвіду, він "наздоганяє" свою суб'єктність, стає змузнілим, вправним і сам вчить молодих солдат нести військову службу.

Отже, надмірне протиставлення суб'єкт-об'єктних та інтерсуб'єктних відносин на теренах журналістики – непродуктивне, неперспективне, як чорно-біле бачення світу. Тож, суб'єкт-косуб'єктні, медіа-суб'єктні та суб'єкт-кооб'єктні відносини передають відтінки й проміжні стани єдиного процесу. Йдеться не про розмивання змісту понять "суб'єкт" та "об'єкт" спілкування, воно лишається незмінним та вичерпно досліджене М. Каганом [4, 222], а про зміст відносин між ними, передусім відносин типу "Я – Ти", але потім (на теренах журналістики) – "Я – Всі" (включаючи й саморозуміння, за формулою П. Рікера "Сам як інший").

Відповідно відбувається й здійснення інтерпретації при переході одного рівня до іншого: у свій власний спосіб інтерпретують зміст: суб'єкт, косуб'єкт, референт (або медіа-суб'єкт), і далі кооб'єкт і власне об'єкт. Цьому останньому саме вживання ним процесу інтерпретування й заважає бути об'єктом комунікації у повному розумінні, прирівнятися до машини, що сприймає сигнал, і це знову доводить ту істину, що міжлюдська комунікація, у тому числі (і найбільше) масова,

тяжіє переважно до "полюсу" інтерсуб'єктних відносин.

А тому і вся журналістика виявляється сферою масової інтерпретації й, таким чином, масового розуміння.

1. *Interpretation in the humanities. – Poznan: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1990. – 164 p.*

2. *Владимиров В. М. Герменевтика журналістики: Монографія. – Луганськ: Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1999. – 134 с.*

3. *Владимиров В. М. Основы журналистики в понятиях и комментариях. – Луганск: Изд-во Восточноукраинского гос. ун-та, 1998.*

4. *Каган М. С. Мир общения: проблема межсубъективных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.*

5. *Лосев А. Ф. Миф – число – сущность – М.: Мысль, 1994. – 919 с.*

6. *Різун В. В. Загальна характеристика масовоінформаційної діяльності // Наукові записки Інституту журналістики. – К., Вид-во Київ. нац. ун-ту, 2000. – Т. 1. – С. 15–30.*

7. *Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики: Пер. с нем./ Общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М.: Прогресс, 1988. – 704 с.*

8. *Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного: Пер. с нем. – М.: Искусство, 1991. – 367 с.*

9. *Рикер Поль. Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике. – М.: Московский философский фонд, "Academia-центр", "МЕДИУМ", 1995. – 416 с.*

10. *Hryniewicz Waclaw. Hermeneutyka w dialogu. Szkice teologiczno-ekumeniczne. – Opole: "Wydawnictwo Sw. Krzyza, 1998. – Т. 2. – 290 s.*

11. *"Przegląd filozoficzny" // Nowa Seria, – 1999. – R. VII, № 3 (23).*

12. *Ingram D. Hermeneutics and truth // Journal of the British Society for Phenomenology. – Manchester, 1984. – vol. 15, № 1. – P. 62–78.*

13. *Rosso A. Ermeneutica come ontologia della liberta : Studio sulla teoria dell' interpretazione di Luigi Pareyson. – Milano: Vita e pen-*

siero, 1980. – VII, 165 p. – (Pubbl. della Univ. cattolica del Sacro Cuore; 27) – 165 p.

14. Бахтин М. М. Проблема диалогической речи // Собр. соч.: В 7 т. – М.: Русские словари, 1996. – Т. 5. – 730 с. – С. 209–218.

15. Lysek Jan. O podstawach kreowania racjonalności hermeneutycznej w pedagogice. – Katowice: Slask, 1998. – 115 s.

16. Єрмоленко А. М. Комунікативна

практична філософія: Підручник. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.

17. Necki Zbigniew. Komunikacja międzyludzka. – Krakow, Antykwa, 2000. – 253 s.

18. Каган М. С. Мир общения: проблема межсубъективных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.

19. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. – М.: Academia, 1995.